

ปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ในท้องถิ่นชายแดนภาคตะวันออกไทย – กัมพูชา¹
Non-Traditional Security in Local Border Zone of the Eastern Region Thai – Cambodian.

ชวงศ์ อุบลี

หลักสูตรรัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง ปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ในท้องถิ่นชายแดนภาคตะวันออกไทย – กัมพูชา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากปัญหาด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว (Present Impact) และมีแนวโน้มที่จะเกิดในอนาคต (Future Impact) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตชายแดนไทย – กัมพูชา เขตจังหวัดภาคตะวันออกจากการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นแล้วประกอบด้วย ปัญหาความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน ปัญหาเสถียรภาพการบริหารการปกครอง ปัญหาด้านระบบการจัดเก็บภาษีของท้องถิ่น ปัญหาการว่างงานของประชาชน ปัญหาแรงงานต่างด้าว และปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด สำหรับปัญหาที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น คือ ปัญหากลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในพื้นที่ ปัญหารายได้ที่ไม่เพียงพอของประชาชน ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และปัญหาการขาดจิตสำนึกสาธารณะของประชาชน และจากผลการศึกษาสามารถกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้ดังนี้ 1) รัฐควรส่งเสริม ควบคุมดูแลราคาผลผลิตด้านการเกษตร 2) รัฐควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความพร้อมดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน 3) รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการปัญหาจากทุกภาคส่วน 4) รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นควรมีการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองชายแดนที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ : ปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่, ปัญหาความมั่นคงที่เกิดขึ้นแล้ว, ปัญหาความมั่นคงที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น

Abstract

The Purposes of this study were to (1) Effect from problem of Non-Tradition security. His research in the qualitative research collected data via study documentary, in – depth interview, observation and focus group discussion. Data were analyzed using classified and related to phenomenon and interpretation. The results of the study were as follow: Effect from problem of Non-Tradition security present impact including problem of conflict effect to performance, problem of stability administration government. Problem of imposition locality systems, problem of unemployment, problem of alien labors and problem of spread out of narcotics. Effect from problem of Non-Tradition security future Impact. Including problem of pressure group in area, Problem of International relations, Problem of income sufficient, problem of alien labors, problem of destruction the natural environment and problem lack of public consciousness.

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ตามแนวชายแดนภาคตะวันออกไทย – กัมพูชา ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง นโยบายและมาตรการเพิ่มศักยภาพของชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชาในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สนับสนุนทุนวิจัยโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559

The public policy including (1) Policies promotion price controls on agricultural productivity (2) Policies promote the economic activity of the local community in border zone (3) Policies to promote the participation of all sectors (4) Policies to create a strong sense of citizenship border

Keywords : Problem of Non-Tradition security, Problem of Non-Tradition security present impact , Problem of Non-Tradition security future impact

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ภายใต้วิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ที่ประเทศสมาชิกได้กำหนดเป้าหมายร่วมกันว่าภายในปี พ.ศ. 2563 อาเซียนจะต้องบรรลุเป้าหมาย คือ การเป็นวสันตฉัตรแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมาชิกอาเซียนมีฐานะเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต มีกิจกรรมที่มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก และเป็นชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทรระหว่างประเทศสมาชิก การเปิดประชาคมอาเซียนในครั้งนี้จะส่งผลโดยตรงต่อประเทศไทยในเชิงบวกและเชิงลบ เนื่องจากประเทศไทยต้องเปิดเสรีในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการค้าสินค้าและบริการ การลงทุน การเคลื่อนย้ายเงินทุน การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ และการดำเนินงานตามความร่วมมือรายสาขาอื่นๆ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึงเป็นสิ่งที่ควรเร่งดำเนินการ โดยเฉพาะการสร้างกลไกในการรับมือ หรือมาตรการสนับสนุนต่างๆ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับภาคส่วนต่างๆ ให้มีความพร้อมรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา

หากพิจารณาในแง่ของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยที่เอื้ออำนวยให้ไทยเป็นศูนย์กลางของกลุ่มประเทศในอาเซียนเนื่องจากประเทศไทยมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 4 ประเทศ ประกอบด้วย พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาความมั่นคงตามบริเวณแนวพื้นที่ชายแดนที่ถือเป็นปัญหาใหม่ๆ อาทิ ปัญหาการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของกลุ่มคน ปัญหาการเคลื่อนย้ายทุน แรงงานทางเศรษฐกิจ ปัญหาการลักลอบค้ายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้าย ปัญหาบ่อนพนัน การจัดการสาธารณสุขภัยระหว่างประเทศ ฯลฯ เป็นต้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

สถานการณ์ภัยคุกคามด้านความมั่นคงในปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานระหว่างภัยความมั่นคงทางการเมือง การทหาร และภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่มีความซับซ้อน หลากหลายขึ้น รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ภัยความมั่นคงในรูปแบบใหม่นี้หมายถึงการให้ความสำคัญกับเรื่องของความสงบสุขภายในประเทศ เกี่ยวกับความแน่นอนในชีวิต และเศรษฐกิจของพลเมือง ประชาชนพลเมืองรู้สึกมีความปลอดภัย มีความหวังและความไว้วางใจในอนาคต และยังไว้วางใจได้ว่าแม้ความผันผวนหรือเหตุร้ายเกิดขึ้นมารัฐจะสามารถบริหารจัดการได้ ดังนั้นความมั่นคงในรูปแบบใหม่จึงมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนภายในรัฐโดยตรง (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2552: 3-4)

ปัญหาความมั่นคงในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยอาจแบ่งตามระดับพื้นที่ที่มีแนวโน้มต่อการเกิดขึ้นของปัญหามากที่สุดคือ พื้นที่ชายแดน เนื่องจากสภาพพื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยที่หลากหลายสามารถส่งผลกระทบต่อปัญหาความมั่นคงมากกว่าพื้นที่อื่นๆ แต่อย่างไรก็ดีหากการบริหารจัดการปัญหาความมั่นคงพื้นที่ชายแดนขาดประสิทธิภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจขยายวงกว้างสู่พื้นที่ใจกลางของรัฐได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกระแสการเกิดภูมิภาควิวัฒน์ หรืออาเซียนที่มีแนวโน้มการก่อเกิดของปัญหาต่างๆ ตามมา การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นปราการด่านแรกของปัญหาจึงมีความสำคัญในฐานะของการคัดกรองสิ่งที่เป็นคุณและเป็นโทษที่จะเข้ามากระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และประชาชน

เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศต่อไปและจากนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ข้อที่ 2 การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ ในระยะเร่งด่วนที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนในกิจการ 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการชายแดน การสร้างความมั่นคงทางทะเล การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การสร้างความไว้วางใจกับประเทศเพื่อนบ้าน และการเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติการทางทหารร่วมกันในอาเซียน (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2557 : 4)

ดังนั้นเพื่อเป็นการสำรวจสถานการณ์ของปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ตามแนวชายแดนภาคตะวันออกไทย-กัมพูชาหลังจากที่ได้มีการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 แล้ว ว่ามีสถานการณ์ของปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ในพื้นที่ชายแดนเป็นอย่างไร และแนวโน้มของปัญหาและระดับความรุนแรงในอนาคตจะเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้นำมาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ชายแดนรองรับการเปิดประชาคมอาเซียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบจากปัญหาด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว(Present Impact) และมีแนวโน้มที่จะเกิดในอนาคต (Future Impact) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา เขตจังหวัดภาคตะวันออก จากการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการสังเกตการณ์การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การจัดแยกประเภท และทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ และการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1) ปัญหาด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นแล้วและมีแนวโน้มที่จะเกิดในอนาคตในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา เขตจังหวัดภาคตะวันออกจากการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนพบว่า

1.1) ปัญหาความมั่นคงที่เกิดขึ้นแล้วในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา เขตจังหวัดภาคตะวันออกจากการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านการเมืองที่มีผลกระทบมาก คือ ปัญหาความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน และปัญหาเสถียรภาพการบริหารการปกครอง ประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบมาก คือ ปัญหาด้านระบบการจัดเก็บภาษีของท้องถิ่น และปัญหาการว่างงานของประชาชนและประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านสังคมที่มีผลกระทบมาก คือ ปัญหาแรงงานต่างด้าว และปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด

1.2) ปัญหาความมั่นคงที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา เขตจังหวัดภาคตะวันออก จากการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า ประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านการเมืองที่มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบ คือ กลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในพื้นที่ ประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบ คือ ปัญหารายได้ที่ไม่เพียงพอของประชาชน ประเด็นปัญหาความมั่นคงด้านสังคมที่มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบ คือปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และปัญหาการขาดจิตสำนึกสาธารณะของประชาชน

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาได้ยืนยันแนวคิดทฤษฎีในประเด็นสถานการณ์ความขัดแย้งที่เป็นความขัดแย้งทางการเมือง และความขัดแย้งทางการบริหารทั้งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ หรือความขัดแย้งทางด้านการบริหารงานของกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปราโมทย์ รวิยะวงศ์ (2554) ที่ได้ศึกษาปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับผู้นำท้องที่ : กรณีศึกษา อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาของ ชูวงศ์ อุบลี (2557) เรื่องการสร้างความปลอดภัยในระดับท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง และผลการศึกษาของพนพนธ์ หวานชื่น และคณะ(2556) เรื่องการจัดการความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของผู้นำท้องที่กับผู้นำท้องถิ่น เขตพื้นที่ตำบลฉวางอำเภอฉวางจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ระดับชุมชนท้องถิ่นมีสาเหตุมาจากหลายสาเหตุ เช่น ความไม่ชัดเจนในระเบียบกฎหมาย ความซ้ำซ้อนของระเบียบและพื้นที่ในการปฏิบัติงาน ปัญหาการแข่งขันทางการเมือง การแย่งชิงผลประโยชน์ ความขัดแย้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น เช่น การขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เกิดการต่อต้าน ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ เกิดการพัฒนาที่ล่าช้า เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นชุมชนท้องถิ่นก็มีกลไกในการจัดการปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยวิธีการประนีประนอม การพูดคุยเจรจา รวมไปถึงการใช้คนกลางในการแก้ไข ปัญหา นอกจากนี้ผลการศึกษาได้ยืนยันถึงแนวโน้มของสถานการณ์ผลกระทบด้านสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตของพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกจากกรณีปัญหาแรงงานต่างด้าว ที่สอดคล้องกับรายงานสถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (2553 : 13) เรื่อง ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของประเทศไทยในยุคพหุวัฒนธรรม พบว่าแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาในประเทศไทยซึ่งมีทั้งแบบถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เมื่อเข้ามาได้ส่งผลกระทบทางด้านสังคม เนื่องจากแรงงานที่เข้ามามักถูกนายจ้างเอาเปรียบ เมื่อเกิดความลำบากจึงนำไปสู่การก่ออาชญากรรม เช่น การลักทรัพย์ การทะเลาะวิวาท การลักลอบค้าสิ่งผิดกฎหมาย และเมื่อก่อปัญหาแล้วก็จะใช้วิธีการหลบหนีไปอยู่กับคนชาติเดียวกันในพื้นที่อื่นของไทย ซึ่งที่ผ่านมาทางการไทยไม่สามารถที่จะติดตามตัวมาดำเนินคดีได้เนื่องจากไม่มีข้อมูลของแรงงานเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกโดยเฉพาะในจังหวัดจันทบุรีและตราดก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องจ้างแรงงานต่างด้าว ในภาคการเกษตรและภาคการประมง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผน มาตรการเพื่อจัดระบบและแก้ปัญหาดังกล่าว

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1) รัฐควรส่งเสริม ควบคุมดูแลราคาผลผลิตด้านการเกษตร เนื่องจากพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ รัฐบาลกลางจำเป็นต้องทำหน้าที่ควบคุม ดูแล ราคาผลผลิตให้เป็นไปตามกลไกในระบบเศรษฐกิจ และจำเป็นต้องส่งเสริมกระบวนการแปรรูปและการส่งออกผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรอีกทางหนึ่งด้วย

2) รัฐส่วนกลางควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความพร้อมดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนที่จะก่อให้เกิดรายได้ในระยะยาวมากขึ้น เช่น การสร้างตลาดกลางด้านการค้า การแลกเปลี่ยน ระหว่างประเทศ หรือการพัฒนาศักยภาพด้านเศรษฐกิจด้วยวิธีอื่น ๆ เพื่อเป็นแหล่งรายได้ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการปัญหาจากทุกภาคส่วนในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกไทย – กัมพูชา ในหลายปัญหาไม่สามารถให้ภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบได้ การสร้างความร่วมมือในทุกภาคส่วนเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นทางออกที่เหมาะสม ดังเช่น กรณีปัญหาแรงงานต่างด้าว เป็นต้น

4) รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นควรมีการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองชายแดนที่เข้มแข็ง เนื่องจากการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนพื้นที่ชายแดนจะเป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนั้นการสร้างฐานรากให้กับพื้นที่ชายแดน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องสร้างสำนึกความเป็นพลเมือง สำนึกสาธารณะ และส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกมิติทั้งให้กับประชาชนในพื้นที่ชายแดน

เอกสารอ้างอิง

- ชวงค์ อุบลี .(2557).การสร้างความปลอดภัยในระดับท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี.ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า.2557
- นพนนต์ หวานชื่น และคณะ.(2556).การจัดการความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นกับผู้นำท้องถิ่น เขตพื้นที่ตำบลฉวาง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2556.
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา.(2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา. กรุงเทพฯ.พิมพ์ครั้งที่ 1
- ปราโมทย์ รวยะวงศ์. (2554). ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับผู้นำท้องที่ : กรณีศึกษา อำเภอยางสุราษฎร์ จังหวัดมหาสารคาม.เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ.ครั้งที่ 1 .วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554.
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.(2552).คู่มือการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.ประจำปีการศึกษา. 2552 – 2553.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2554). รายงานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เรื่อง ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพิสัยน์สัญญาติ. ฉบับที่ 86 เดือนกันยายน 2553.
- สำนักงานสภาพัฒนาการมั่นคงแห่งชาติ.(2545). ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ.